

Vykypěl, Bohumil

[Sörös, Anna. Typologie et linguistique contrastive: théories et applications dans la comparaison des langues]

Linguistica Brunensia. 2009, vol. 57, iss. 1-2, pp. 269-271

ISBN 978-80-210-4891-1

ISSN 1803-7410 (print); ISSN 2336-4440 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115134>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Závěrem můžeme říct snad dvě shrnující poznámky. Vzdor na začátku zmíněné víceméně malé koherentnosti sborníku lze tento laskavé pozornosti čtenáře doporučit, pochopitelně zejména toho čtenáře, který se zajímá o problém jazykových univerzálií či širě srovnávání jazyků a je více či méně srozuměn s metodologií uplatněnou jednotlivými autory: ve většině příspěvků se najdou cenné myšlenky a postřehy. Obecně pak vyvstává otázka, co vlastně s tématem jazykových univerzálií samotným. Zdá se (a to také díváme-li se na příspěvky z recenzovaného sborníku), že jeho smysl se vlastně jaksi nenápadně vytrácí. V univerzalistické linii „strukturalisticko-formalistické“, vedoucí – zjednodušeně řečeno – od Hjelmseva k Chomskému (a ovšem např. také k Martinetovi; srov. Martinet 1975, 14), jsou univerzália součástí teorie (deskriptivně-explikativního instrumentária lingvisty), tvořící komponenty definice samotného objektu lingvistického popisu, totiž jazyka. Naopak v linii „funkcionalistické“, vedoucí od Jakobsona ke Greenbergovi a jeho následovníkům, jsou univerzália rozostřena do podoby převažujících tendencí a obvyklých preferencí. V obou případech tak hledání jazykových univerzálií vlastně představuje celkem obtížně vydělitelnou součást širšího celku – konstruování teorie v první případě, resp. srovnávání jazyků v druhém případě.

Literatura

- Benveniste, E. 1967. Fondements syntaxiques de la composition nominale. *Bulletin de la Société Linguistique de Paris* 62/1, 15–31. – reprint in E. Benveniste: *Problèmes de linguistique générale II*. Paris 1974, 145–162.
- Croft, W. 2001. *Radical Construction Grammar: Syntactic theory in typological perspective*. Oxford.
- Dryer, M. S. 1992. The Greenbergian word order correlations. *Language* 68, 81–138.
- Dryer, M. S. 1997. Are grammatical relations universal? In: *Essays on Language Function and Language Type: Dedicated to T. Givón*. Ed. J. Bybee, J. Haiman a S. Thompson. Amsterdam – Philadelphia, 115–143.
- Haspelmath, M. 2000. The Agglutination Hypothesis: A belated empirical investigation. <http://email.eva.mpg.de/~haspelmt/Wien00.pdf>
- Haspelmath, M. 2007. Pre-established categories don't exist: Consequences for language description and typology. *Linguistic Typology* 11, 119–132
- Martinet, A. 1975. *Studies in Functional Syntax*. München.
- Newmeyer, F. J. 2007. Linguistic typology requires crosslinguistic formal categories. *Linguistic Typology* 11, 133–157.

Bohumil Vykypěl

Anna Sörös: Typologie et linguistique contrastive. Théories et applications dans la comparaison des langues. Bern etc.: Peter Lang 2008. (Etudes contrastives. Vol. 9.) XVI + 216 s. ISBN 978–3–03911–518–1. 41,20 euro

Najmě v americkém prostředí se typologií někdy rozumí srovnávání jazyků vůbec. Že takové pojetí není šikovné, se zdá být jasné na první pohled. Nicméně vyvstává závažná otázka, jaký tedy je rozdíl mezi kontrastivní lingvistikou a jazykovou typologií. To je také jedna z otázek, které si klade recenzovaná kniha. Hned na začátek můžeme říct, že nějaké originální či výjimečně zajímavé odpovědi se nedočkáme, nicméně i tak tento svazek – vzdor své jistě fragmentárnosti – obsahuje i jiné docela zajímavé otázky a odpovědi a čtenáři, který se zajímá o srovnávání jazyků, jej k četbě ve volných chvílích lze doporučit.

V první kapitole (*Typologie et linguistique contrastive*; s. 1–32) se řeší, co je to jazyková typologie a co je to kontrastivní lingvistika. Typologií se zde rozumí obecně hledání řádu v jazykové různosti, konkrétně pak hledání založené v podstatě na greenbergiánském univerzalistickém pojetí

typologie. Naopak kontrastivní lingvistika se chápe jako srovnávání dílčích oblastí jazyka ve dvou nebo několika jazycích, často s praktickým účelem. Jejich vzájemný vztah se vymezuje přibližně tak, že kontrastivní lingvistika dodává materiál jazykové typologii a typologické generalizace pak jsou zase použitelné při kontrastivním srovnávání jazyků. Kromě toho se autorka v této kapitole dotýká také netriviální otázky, na jakém základě mají být jazyky srovnávány, a spolu s jinými říká, že východisko mezijazykové komparace má být sémantické. Lingvistický selský rozum tomu sice rád přisvědčí, nicméně otázka, jak to pak konkrétně dělat, zůstává bohužel víceméně otevřená jak v recenzované knize, tak i u jiných autorů. Z obecných úvah první kapitoly pak druhá kapitola bez varování skočí rovnýma nohama do jednoho konkrétního typologicko-kontrastivního problému, jímž je otázka slovních druhů či tříd slov (*Les classes de mots*; s. 33–82). Nejdřív se zde zkoumají kritéria pro ustavení těchto tříd, pak se rozebírá jeden kontroverzní případ takové klasifikace slov, totiž kategorie adpozic, a to obecně i konkrétně, zejména ve francouzštině, němčině a maďarštině, a nakonec se pojednává o kategorii členu. Třetí kapitola přináší evergreenové téma lingvistiky klasické i modernistické, totiž gramatické kategorie (*Les catégories grammaticales*; s. 83–152). Po krátkých poznámkách k obecným otázkám spojeným s definicí gramatických kategorií se postupně probírá kategorie osoby, rodu, čísla (na s. 98 se mylně tvrdí, že čínský plurálový sufix *-men* se nepojí se jmény), kategorie shody, pak se líčení poněkud neorganicky přeruší otázkou po způsobech vyjadřování gramatických kategorií s truismem, že každý takový způsob v jednotlivém jazyce není nikdy absolutní, ale nanejvýš dominantní, nato se pokračuje kategorií pádu, kategorií určenosti a končí se kategorií času a vidu (na modus se zřejmě zapomnělo). K tomu se přidává i kontrastivní analýza času a vidu ve francouzštině, španělštině a maďarštině. Ve čtvrté, asi nejzajímavější kapitole se píše o slovosledu (*L'ordre des mots*; s. 153–191). Toto téma je někdy přeceňováno, zejména mezi anglofonními typology a lingvisty, nicméně autorka je pojednala uměřeně a nezůstala jen u líčení nerozlišujících greenbergovských S-O-V kombinací a věcí s tím souvisejících, ale zahrnula do problematiky slovosledu i aktuální členění a informační strukturu věty a zejména aplikovala rozlišení mezi větou a promluvou (*phrase a énoncé*), jímž se užitečně relativizuje a poněkud asimiluje někdy příliš kategoricky formulovaná otázka tzv. základního slovosledu. K tomu se připojují jednak konkrétní kontrastivní analýza slovosledu ve francouzštině, němčině, maďarštině a finštině, jednak rozbor postavení adjektivního atributu v románských jazycích. Celé pojednání se uzavírá krátkými shrnujícími závěry (*Conclusions*; s. 193–197).

Hodnocení knihy si čtenář přečetl už výše. Na závěr chci ještě dodat jednu poznámku. Pražský lingvista bude litovat, že v recenzované knize nepadlo ani slovo o pražské lingvistice, ač by zmínka o pražské typologii a pražských kontrastivně lingvistických (zejména Mathesiových, ale i jiných) zkoumáních mohla být ku prospěchu věci a hlavní pražský typolog Skalička dokonce napsal dva programové texty (Skalička 1962, 1963) o vztahu jazykové typologie a kontrastivní lingvistiky (žel ovšem – doufejme, že jen zatím – nepřeložené z češtiny do srozumitelnějšího jazyka, jen znovu vydané v pozdněobrozensky výlučně českojazyčných Skaličkových spisech). Zda pak tvrzení na s. 18, že kontrastivní lingvistika má svůj počátek v padesátých letech 20. století v USA, ukazuje jen na autorčinu neznalost, nebo reflektuje obecnější pozoruhodné nevědomí dnešní světové lingvistiky o pražské škole, je těžko rozhodnout. Každopádně znalost Mathesia by se autorce hodila třeba i v poznámce 2 na s. 83, kde se píše: „S. de Voguë (comm. pers.) propose une bipartition selon: catégories déclenchant l'accord et catégories référentielles, telles que temps, aspect, mode et voix“; takové rozdělení lze pěkně napojit na mathesiovskou dichotomii usouvztažňování (první kategorie) a pojmenování (druhá kategorie) (srov. k tomu i Vykypěl 2006, 11–12).

Literatura

Skalička, V. 1962. Typologie a konfrontační lingvistika. *Československá rusistika* 7, 210–212. – Reprint in Skalička 2004–06, III, 935–939.

Skalička, V. 1963. Typologie a komparatistika. In: *Československé přednášky pro V. mezinárodní sjezd slavistů v Sofii*. Ed. B. Havránek et al. Praha, 41–45. – Reprint in Skalička 2004–06, II, 901–907.

Skalička, V. 2004–06. *Souborné dílo*. I–III. Ed. F. Čermák et al. Praha.

Vykypěl, B. 2006. *Essais zur Prager Typologie (mit einer Bibliographia typologica Pragensis)*. München.

Bohumil Vykypěl

Linguistic Typology, Volume 11–1, 2007. Editor: Frans Plank. Berlin – New York: Mouton de Gruyter 2007. IV + 306 s. ISSN 1430–0532. 55 euro

Jak se zdá, těší se slovo typologie v dnešní obecné jazykovědě značné oblíbě. Bohužel je ale užíváno pro dost odlišné věci. První číslo předloňského ročníku časopisu *Linguistic Typology* se do této situace pokusilo vnést trochu světla a publikovalo 22 příspěvků variujících na otázku „Whither *Linguistic Typology – an und für sich* and in relation to other types of linguistic pursuits?“ Jakkoli je tento soubor zajímavý a hodný pozornosti zájemců o jazykovou typologii a podobné činnosti, přece jen je na škodu jeho přílišná jednostrannost: až na dvě výjimky (Lazard a Koptevskaja-Tamm et al.) reflektují všechny texty pouze americkou lingvistickou tradici. Částečně je to ovšem způsobeno tím, že sborník má vlastně dvě části: v první (14 textů) jsou odpovědi na otázky redakce *Linguistic Typology* týkající dnešního stavu typologických bádání a role tohoto časopisu v něm, druhá část (8 textů) obsahuje příspěvky z konference o stavu typologie v USA.

Vydavatel texty zřejmě seřadil tematicky, na což ovšem pro jejich značnou tematickou disparátnost lze soudit jen z faktu, že nejsou řazeny abecedně podle jmen autorů. Ve svém referátě tak texty vezmu také popořadě, jak byly otištěny.

Jae Jung Song (Dunedin, Nový Zéland) se zamýšlí nad praktickými otázkami současného typologického výzkumu, které jemu osobně přijdou jako nejnaléhavější, přičemž typologickým výzkumem rozumí srovnávání jazyků co do určitých jazykových jevů (*What or where can we do better? Some personal reflections on (the tenth anniversary of) Linguistic Typology*; s. 5–22). Ač se mi autor zdá příliš ponořen v jistých skupinových diskusích, je sympatické, že jako jedno z důležitých témat postuluje reprodukovatelnost typologických popisů. Pražského typologa jen trochu překvapí, že za novátorský pokládá požadavek zkoumat z typologického hlediska i jiné oblasti než morfologii a syntax.

Gilbert Lazard (Paříž) příhodně výtýká jednostrannost anglofonních (greenbergiánských) typologů a zejména pak časopisu *Linguistic Typology* (*Wider and deeper*; s. 23–26). K jeho otázce, proč většina amerických obecných jazykovědců více či méně ignoruje texty napsané v jiných jazycích než v angličtině, si neodpustím poznamenat, že mám z různých náznaků dojem, že je to bohužel proto, že v jiných jazycích prostě nejsou dostatečně schopni číst.

Edith A. Moravcsik (Milwaukee) se snaží ukázat, že mezi typologickými generalizacemi na jedné straně a pravidly formulovanými odděleně pro jednotlivé jazyky a jazykově teoretickými tvrzeními na druhé straně není tak zásadní rozdíl, jak se myslí, a že i typologické generalizace mají nejen deskriptivní, ale také explikativní potenci (*What is universal about typology?*; s. 27–41). V pražsko-strukturalistickém kontextu to jsou ovšem spíše samozřejmosti.

Frans Plank (Konstanz) dlouze řeší aporijní otázku po rozsahu, hranicích a podstatě jazykové různosti – sice se zajímavým historickým exkursem, ale víceméně bez zajímavé odpovědi (*Extent and limits of linguistic diversity as the remit of typology – but through constrains on WHAT is diversity limited?*; s. 43–68).

Michael Daniel (Moskva) se zabývá otázkou reprezentativnosti jazykových souborů, s nimiž greenbergiánští typologové pracují (*Representative sampling and typological explanation: A phe-*